

Софија И. Мијовић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уменички факултет
Катедра за германистику

ДЕОНИМИЈСКЕ СЛОЖЕНИЦЕ У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ СА ЛИЧНИМ ИМЕНОМ КАО ОСНОВИНСКОМ КОНСТИТУЕНТОМ И ЊИХОВИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА СРПСКОМ²

У раду се на богатом корпусном материјалу издвајају и анализирају детерминативне сложенице немачког језика у којима лична имена као базне конституенте имају статус апелатива. Будући да српски језик не поседује наведени творбени образац, испитују се могућности преводне еквиваленције лексичких јединица на језичком пару немачко-српски. Контрастивна анализа је пре свега усмерена на творбене механизме којима се успоставља однос еквиваленције на значењском плану, као и на идентификацију основичких лексема и творбених форманата који учествују у датом процесу.

Кључне речи: детерминативне сложенице, творба именица, деоними, апелативи, еквиваленција, конотација, деривација

Предмет контрастивног истраживања представљају творбене конструкције немачког језика са деонимијским елементом као базном конституентом. Наиме, реч је о именичким сложеницама детерминативног типа које у свом саставу имају лично име у апелативној функцији (уп. Flajšer/Barc 1995: 135). Већ површна анализа указује на то да је реч о лексичким јединицама не само јединствене творбене, већ и значењске структуре, за које у лексичком фонду српског језика не постоји кореспондентни творбени образац. Будући да у творбеном систему српског језика постоји лексичка празнина, рад представља покушај да се укаже на могућности преношења значењског садржаја из једног језика у други. Ситуацију отежава и чињеница да се ради о продуктивном творбеном обрасцу који има великог удела у творби околишних језика у савременом немачком језику. Стога се преводиоци често сусрећу са потешкоћама у процесу превођења, што илуструју и следећи примери (в. Petronijević 2015: 15–17):

- (1) Ich (...) hatte mich mit irgendwelchen *Kulturfritzen* in Erfurt getroffen.
(Bel 1999: 205)

¹ sofijamijovic@yahoo.de

² Краћа верзија овог рада изложена је у виду усменог саопштења на VIII научном скупу младих филолога Србије, одржаном у Крагујевцу у априлу 2016. године

Стварно сам се (...) нашао са неким *културфрицевима* у Ерфурту. (Bel 1966: 229)

- (2) Und wie ich sag, laß das Jungchen, du bist hier nich bei Euch, sondern beim Völkerbund, das sagt der *Torpedofritze* - Beutdeutscher - zu mir. (Gras 1962: 147)

И кад сам му казао остави момка, ниси овде код куће већ у Друштву народа, казао ми је тај *шорпедофриц* „паразите немачки“... (Gras 1963: 174)

У оба случаја полазна јединица превода (овде немачка) остаје непреведана и готово дословно, уз одређене морфолошке и ортографске адаптације, употребљена у преводу на српски: *Kulturfritzen* → *културфрицеви*, *Torpedofritze* → *шорпедофриц*. То за резултат има неразумљивост садржаја дате реченице на језику циљу, будући да су овако употребљене јединице језика непознате његовим говорницима. Стога је циљ овог рада да понуди ако не коначна решења, онда бар смернице у одређивању значења датих лексичких јединица и њихових преводних еквивалената на српски.

Рад се заснива на емпиријском истраживању жанровски различитог корпуса – како књижевно-уметничког, тако и публицистичког. Полазећи од чињенице да највећи део ових јединица не улази у стандарднојезички лексикон, даље су као извори коришћена интернет издања познатих немачких дневних новина, али и различити форуми и коментари читалаца као места изражавања индивидуалног говора.

1. Деонимијске дејтерминативне сложенице са личним именом као базном конституентом

Деонимијске именичке сложенице које у својој структури садрже лично име представљају изразито продуктиван творбени образац у савременом немачком језику. Реч је о сложеном творбеном поступку који представља резултат међусобног прожимања како морфолошко-структуралних, тако и семантичких фактора, при чему се ови други истичу као нарочито доминантни. Као крајњи резултат описаног процеса јављају се нове јединице номинације, и то без промене формативске структуре полазне јединице (уп. Flajšer/Barc 1995: 6).

Наиме, властита имена немају лексичко значење, већ се искључиво односе на одређени објекат ванјезичке стварности (уп. Nibling 2000: 275–276). За разлику од апелатива, никада не реферирају на класу објеката, већ само на једну јединицу, чиме омогућавају њену идентификацију и индивидуализацију, те им се у литератури најчешће приписује комуникативна функција (уп. Šipan 2002: 63). Процесом деонимизације, властито име губи свој референцијални и идентификациони карактер, добија, пак, план садржаја, а тиме и све оне категорије које имају апелативи (нпр. категорију бројивости). Стога се и деонимијске сложенице са личним именом као непосредном конституентом такође сматрају апелативима (уп. Flajšer/Barc 1995: 130). Будући да лична имена немају интенционално

значење попут апелатива, прелаз из једног домена у други не може се сматрати процесом проширења значења, већ процесом његовог уопштавања и генерализовања (нем. *Bedeutungsverallgemeinerung*) (уп. Lojšner/Vante 2009: 70).

Потенцијал да се развију у деонимијску другу непосредну конституенту унутар именичких сложеница имају она имена која се унутар одређене говорне заједнице (овде немачке) доживљавају као честа и обична. У основи се ради о немачким личним именима (ређе презименима) која у свести припадника једне говорне заједнице не асоцирају на специфичну тј. „изузетну” особу, те се датим елементима процесом деонимизације приписују семе 'просечност' и 'обичност' (уп. Nibling et al. 2012: 77). Стога је инвентар елемената који се могу наћи у функцији деонимијске базне конституенте релативно мали, а преглед постојеће литературе показује да се у тој функцији јављају елементи дати у Табели 1.

Мушка лична имена	
-august	<i>Grüßaugust</i>
-fritze	<i>Torpedofritze</i>
-hans	<i>Prahlhans</i>
-heini	<i>Ostheini</i>
-maxe	<i>Grüßmaxe</i>
-peter	<i>Miesepeter, Heulpeter</i>
-philipp	<i>Zappelphilip</i>
Женска лична имена	
-liese	<i>Meckerliese, Zimperliese</i>
-suse	<i>Heulsuse</i>
-trine	<i>Klatschtrine</i>
Презимена	
-berger	<i>Drückeberger, Schlauberger</i>
-meier	<i>Schlaumeier, Kraftmeier</i>

Табела 1.

Табела 1. указује на превагу мушких личних имена у односу на женска имена и на презимена. Такође се запажа да се мушка имена јављају не само у виду скраћених, деминутивних облика (*Heini* → *Heinrich*, *Fritze* → *Friedrich*, *Maxe* → *Maximilian*) већ и у пуном облику (*August*, *Hans*, *Klaus*, *Peter*), док женска искључиво скраћена: *Liese* → *Elisabeth*, *Suse* → *Susanne*, *Trine* → *Katharina* (уп. Duden 2007).

Иако инвентар деонима у немачком представља релативно мали и ограничен скуп јединица, он ипак показује разноврсне могућности дистрибуције са другим елементима система. Најјасцрпнији приказ налазимо код Б. Петронијевић (2003: 98) – издваја се чак осам различитих творбених образаца на основу елемената реализованих у оквиру прве непосредне конституенте: именице, глагола, придева, скраћеница, конфикса, детерминатива, предлога и фразе.

2. Семантичка анализа *џрађе*

Између непосредних конституенти детерминативне сложенице постоји генерално специфичан семантички однос: детерминативна НК сужава значењски опсег базне НК, тј. семантички је ближе одређује (уп. Flajšer/Barc 1995: 89; Lode 2006: 36). У сем-структури деонимијских именица чији је денотат човек тј. особа (нем. Person), могу бити садржане различите потенцијалне семантичке компоненте на основу којих се одређена особа идентификује као таква, што показује и парафраза: нем. *Quasselfritze* → *eine männliche Person, die viel [Unsinn] redet* (срп. *особа мушког пола, која прича пуно [глупости]*). Наиме, деонимизирано лично име постаје носилац „општих” сема 'Person' → 'männlich' V 'weiblich' (срп. 'особа' → 'мушко' V 'женско'), представљајући особу (*Fritze*) као агенса радње реализоване у првој непосредној конституенти *quasseln* (срп. *брбљати, блебетати, наклајати*). G. Bergman (1971: 104) даје следећи опис семантичког садржаја деонимијских сложеница: реч је о „особама које често, радо и без оправданог разлога врше активност именовану кроз прву тј. детерминативну конституенту сложенице”. Именице са генус-семом 'Person' могу, осим тога, бити мотивисане навикама и активностима специфичним за дату особу и другим аспектима условљеним сфером њеног интересовања или делатности. Номинација може бити подстакнута и неким специфичнијим обележјима, као што је одећа коју човек носи или погледом на свет. Особине и навике индивидуе бивају тако субјективно квалификоване од стране говорника, што указује на присуство конотативних сема, поред денотативних. На јаку, пре свега негативну конотацију, утичу семе попут особина: *наиван, глуп, слаб, мали, ситар, досадан*, а тиме и на њихову стилску обојеност (уп. Petronijević 2003: 100). Стога можемо закључити да оне представљају негативну евалуацију одређене особе на основу особине или радње која се са њом директно повезује. На сложеност њихове значењске структуре указује и чињеница да се не ради искључиво о моносемним елементима лексике, већ пре о полисемним (уп. Petronijević 2003: 99). Стога је у оквиру ове анализе утврђено која значења деонимијски елементи могу актуализовати употребљени као базна конституента именичке сложенице. У ту сврху анализирани су они деоними који су се у корпусу показали као најфреквентнији: *Fritze, Heini, Suse, Liese*.

2.1. *-fritz(e)*

Деоним *-fritze* налазимо лексикализован као засебну лему у *Duden Deutsches Universalwörterbuch* (Duden 2007) у значењу „*eine männliche Person, die sehr allgemein durch etw. charakterisiert ist: Fernseh-, Immobilien-, Werbefritze*”. Његова лексикализација представља резултат велике продуктивности и учесталости у грађењу лексичких јединица, како оних кодификованих у речнику, тако и околиналних. Јавља се у комбинацији са именичким и глаголским лексемама, па се могу издвојити сле-

дећи творбени обрасци: (А) ИМЕНИЦА + [-FRITZE] и (Б) ГЛАГОЛ + [-FRITZE]. Анализа корпусног материјала показује да у комбинацији са именичком детерминативном конституентом може означавати:

А., особу детерминирану послом тј. делатношћу коју обавља: *Chemiefritze*, *Versicherungsfritze*, *Filmfritze*, *Torpedofritze*, *Kaffeefritze*, *Eisfritze*, *Autofritze*, *Obstfritze*. Лексичке јединице овог типа одликује парафраза 'Y tut (beruflich) etw. mit X' (при чему се у функцији Y јавља деонимијски елемент, а у функцији X детерминативна конституента). Упореди:

- (3) Hätte Horst Fehrkamp keinen Sühnekoller gekriegt, wäre der Kerl vermutlich steckengeblieben, denn ich bin sicher, wenn Fehrkamp noch leben und, wie wir, im Untergrund ausharren würde, hätten Tochter und Schwiegersohn diesem Hamburger *Chemiefritzen* ihre Hilfe verweigert. (Matizen 2003: 175)
- (4) „Der sieht aus wie mein Alter“, und später dann begann er von seinem Vater zu erzählen. „Der ist voll link. Zieht selber Steuern ab, wie er nur kann, aber mich macht er an wegen der 350 Mark, die, ich vom Sozi im Monat kriege. Er ist *Versicherungsfritze* und meine Mutter ist Hausfrau, normale Bürger, Idioten.“ (www.zeit.de/1984/37/nuechtern-sieht-er-viel-zu-viel)
- (5) „Der Wagen war hin. Ich kann froh sein, dass dieser *Autofritze* aus Oslebhausen mir noch einso faires Angebot für den Saab gemacht hat. Der sah echt übel aus.“ (Talbot 2013: 55)
- (6) Und wie ich sag, laß das Jüngchen, du bist hier nich bei euch, sondern beim Volksbund, da sagt der *Torpedofritze* - Beutedeutscher - zu mir, das aus sächsisch, versteste... (Grass 1962: 147)
- (7) Jeder *Filmfritze* sagt: „Was soll ich machen? Das Publikum wünscht diese zuckrigen Sachen!“ (<http://forum.tt-news.de/showthread.php?t=25561&page=32>)
- (8) Ein Klassiker wäre auch noch wenn der *Kaffee-Fritze* sein Geld verlangt, sagst du „tut mir leid, mein Portemonnaie ist noch im anderen Sakkochino.“ Da kringeln die sich immer. (http://de.scrubs.wikia.com/wiki/Transkription:Mein_Spiegelbild)
- (9) Zwei italienische *Eisfritzen* konnten sich jedenfalls letztes Jahr hier im Uhlenhorst (Waldgebiet) je eine Millionenvilla leisten und diese noch dazu exklusiv umzubauen, mit allen Schikanen. (<http://www.schwedenforum.com/threads/5314-was-kostet-ein-eis-in-europa/page5>)
- (10) Fleischhacker war ein vom Geldbürgertum ausgehaltener *Schreibfritze*, dem dieses sogar durchgehen liess, dass er Politiker mit Hundedreck verglich. Was sagt uns das über den geistigen Zustand der heimischen Bourgeoise und die Flachheit des Falters? (<http://derstandard.at/1345165854483/War-einmal-ein-Revolutzer>)

A₂. ређе особу детерминирану подручјем интересовања које је изражено у првој непосредној конституенти: *Modefritze*.

Упореди:

- (11) Das war so prägend für mich, dass auch ich versuche, am Puls der Zeit zu sein, ohne modisch erscheinen zu wollen. Ich möchte kein *Modefritze* sein. (Vitštok 2010: 137)

Б. Уколико се унутар једне творбене конструкције деоним *-fritze* реализује са детерминативном конституентом глаголског карактера, онда готово увек означава особу за коју је карактеристична радња изражена у првој конституенти. Негативна конотација проистиче из учесталости или понављања радње, односно као последица вршења радње ван сваке мере: *Quasselfritze* → männliche Person, die viel [Unsinn] redet, *Meckerfritze* → männliche Person, die ständig meckert, *Nörgelfritze* → männliche Person, die nörgelt, *Stinkfritz* → männliche Person, die stinkt (www.duden.de). Поред лексема кодификованих у контролном речнику (Duden 2007), корпус бележи и следеће примере:

- (12) Mein Gott, hoffentlich denkt keine, das ich so ein *Moserfritze* bin. (<http://www.capriccio-kulturforum.de/index.php?thread/2057-verdi-messa-da-requiem/&pageNo=1>)

Анализа показује да се се у виду прве конституенте готово увек јављају глаголи који не припадају неутралном стилском слоју, већ негативно конотирана лексика: у лексикографској пракси глаголе *quasseln*, *meckern*, *nörgeln* најчешће карактерише ознака *ugs.* за припадност разговорном стилу или *abwertend* као обележје за стилску нијансу *иџоратиивно* (в. Kostić-Tomović 2017: 94).

2.2. *-heini*

Попут деонима *-fritze*, у Duden 2007 издвојен је и деоним *-heini* као посебна творбена јединица у функцији апелатива. Речник га такође бележи као творбену јединицу која пре свега у комбинацији са номиналним првим делом сложенице означава „eine männliche Person, die sehr allgemein durch etw. charakterisiert ist: Reklame-, Versicherungsheini”. Корпус даје следеће значењске варијанте:

A₁. особу детерминирану послом тј. занимањем које обавља:

- (13) Seit acht Jahren unterrichtet der Pazifist an der Siegener Gesamtschule, benannt nach der Friedensnobelpreisträgerin Bertha von Suttner. „Peacemaker” wird der 57-Jährige genannt - oder „*Friedensheini*”. (www.taz.de/1/archiv/?dig=2001/10/06/a0074)
- (14) In diesen 34 Jahren hat Diegel viel bewegt, die rasante Nachkriegsentwicklung des Ortes mit Augenmaß gelenkt. »Ich war der *Tiefbau-Heini*«, scherzte er im Gespräch mit OB Bosch in Anspielung darauf, dass Straßen, Kanalisation, öffentliche Einrichtungen und neue Wohnsiedlungen seine Aufgaben prägten, während der neue Ortsvorsteher mehr Spiel-

raum hat, sich um das öffentliche Leben zu kümmern: »Dr. Ackermann ist der Kultur-Heini.« (<http://www.gea.de/region+reutlingen/reutlingen/die+leute+wollen+lachen+nicht+einschlafen.455135.htm>)

- (15) Wenn der „absolut berauschte Fußballfan XY sehen will, was die Theaterheinis und Literaten mit seinem Fußball machen“, kann das für beide Seiten spannend und profitabel sein. (<http://www.taz.de/!1272032/>)
- (16) Die Gefahr von einem fanatisierten Sicherheitsheini am Flughafen wegen des verzögerten Ausziehens der Socken erschossen zu werden dürfte um ein vielfaches höher sein als morgens beim Brötchen holen von einem Radikalislamisten in die Luft gesprengt zu werden. (www.spiegel.de/forum/politik/erhoehte-terrorgefahr-thread-7740-38.html)
- (17) „Was bist du doch für ein gottverdammter Blödian!“, schrie er Rohde an. „Lässt dich von diesem Polizeiheini um den kleinen Finger wickeln!“ (Rank 2012: 42)
- (18) „Lass uns lieber mal seit langer Zeit ein Bier trinken“, sprach ich ironisch. „Fritz und Detlev kommen gerade auch zu uns rübelwackelt. „Wer wackelt hier? Wir sind durstig und nicht wackelig. Wo ist Alfonso, der Bierheini?“ (Hun 2006: 215)
- (19) Sie können sich da nicht vergleichen, der Rösler hat da noch ein paar Ärzte Muster, aus seine Zeit als Gesundheitsheini ;o). (<http://www.spiegel.de/forum/wirtschaft/konjunkturprognose-regierung-erwartet-dickes-lohn-plus-thread-46213-9.html>)
- (20) Momentan konzentriert er sich wieder voll auf die Musik und hat sich dafür zu Hause ein Studio eingerichtet. Die vergangenen Jahrzehnte arbeitete er als „Reklameheini“, wie er es abwinkend nennt. Es entbehrt nicht einer gewissen Ironie, dass eben jener in die Werbung ging, der mit seiner Band zur Hochzeit der Neuen Deutschen Welle unter dem Radar zu fliegen pflegte. (<http://www.abendblatt.de/kultur-live/article205213195/Liebeslieder-fuer-die-ganze-Familie.html>)
- (21) Hey.. also mein Vater wollte Sims 2 Haustiere vom Pc löschen und hat bei so einen Computer-Heini angerufen und der meinte das eine sicherheitskopie gemacht werden würde und das man wenn man das letzte Spiel löscht der Rest noch drauf ist z.B Städte Familien.. Dann hat das mein Vater gemacht und jetzt ist alles weg.. (<http://www.spieletipps.de/fragen-8011883-sims-2-sims-2-loeschen/>)
- (22) Angemessen ist der Preis, der erzielt werden kann“ erwidert der windige Immobilien-Makler-Heini auf die Frage der Reporterin, ob der ... (<http://www.der-letzte-berliner.de/tag/dokus/>)

A₂. особу детерминирану начином одевања и стила живота:

- (23) Die Agentur schickt ihr durch eine Verwechslung einen schwulen Türken zum Date. Dann bandelt sie mit dem verheirateten Wohnungsnachbarn,

Typ *Krawattenheini*, an, der sein berufliches Sein als „Top-Entscheider des Landes“ definiert. (www.zeit.de/2006/32/Zu_vierzig_Prozent_pointensicher)

Б. Попут деонима *-fritze*, реализован у комбинацији са глаголима као првом непосредном конституентом, означава особу за коју је карактеристична радња изражена у првој конституенти.

(24) „eh ich auch so, allein was da immer bei der ersten Wäsche an Farbe rausblutet *urgs* und wer weiß welcher *Stinkheini* da schon dringesteckt hat..nöö, muss ich net haben!“ (<http://schmarotzerhummel.blogspot.rs/2010/12/viva-fragt-waschzwang.html>)

(25) „Hallo Frau Schuster, mein Sohn, 6,5 Jahre alt, war schon immer ein *Trödelheini*. Nur, wo es jetzt zur Schule geht und der Bus fährt kriegen wir langsam Stress und Probleme. Der Wecker klingelt sehr frühzeitig. Bis er ins Badezimmer kommt, dauert. Bis er anfängt sich anzuziehen, dauert. Er liegt dann auf dem Boden rum, spielt mit den Katzen oder Lego. Genauso beim Essen. Zu jedem Bissen muss ich ihn auffordern: los iss, Dein Bus kommt.“ (http://www.rund-ums-baby.de/erziehung/Troedel-Heini_100691.htm)

2.3. *-suse/-liese/-trine/-emma*

Наведени деонимијски елементи нису засебно забележени у речнику као *-frize* и *-heini*, већ искључиво као слободне морфеме у апелативној функцији. Разлог због кога су заједно обрађене јесте што све за денотат имају особу женског пола, а у зависности од прве конституенте сложеннице могу имати неку од следећих евалуативних сема: 'глуп', 'досадан', 'слаб', 'спор', 'немаран', 'неспретан', 'тром'. Запажа се да су мотивисане стереотипним и негативним представама о жени као слаб(и)ој јединки, те уколико се односе на особе мушког пола, карактерише их појачана конотација. Корпусна анализа показује превагу у дистрибуцији са глаголима као детерминативном конституентом, те се издваја творбени образац ГЛАГОЛСКА ОСНОВА + [-suse]: heul(en) + -suse → Heulsuse, ГЛАГОЛ + [-liese]: lutsch(en) + Liese → Lutschliese, ГЛАГОЛСКА ОСНОВА + [-emma]: Pinkel(n) + Emma → Pinkelemma (www.duden.de).

(26) Als ich am nächsten Tag zur Schule ging, bedachte ich Margaret Wilmot mit einem verächtlichen Blick, wie um zu sagen (es war das Einfachste, das zu sagen und zu denken, was die Eltern gesagt und gedacht hatten): - Du bist eine Angeberin, eine *Prahlliese*. (https://books.google.de/books?id=DiBU157vog0C&pg=PA208&lpg=PA208&dq=prahl-liese&source=bl&ots=c_lfO8hRkZ&sig=D72EAfS4vhoeFX2NT-cwE-MMuliw&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewiJqsGG3a7UAhXEcBoKHb2NDXsQ6AEIMTAB#v=onepage&q=prahl-liese&f=false)

(27) Eine Sanduhr für die Trödler, einen Stift für die Schmierfinken, einen Smily für die Streithähne und eine leere Sprechblase für die *Schwatzliesen*

und *Schwatzfritzen* ... (<http://www.zaubereinmaleins.de/kommentare/mein-eulenblick-individuelle-ziele....867>)

- (28) Aber am schlimmsten ist der Gedanke, dass diese Frauen offenbar nicht oder nicht richtig duschen, ehe sie ins Wasser gehen. Ich befürchte, dass es nichts bringen würde, so eine *Stinkliese* mal darauf anzusprechen... (<http://www.hempel-auf-dem-sofa.de/schwimmen-inklusive-inhalation.html>)
- (29) Kleiner Despot: Jaja, ich gebe es ja zu, Jasmin gehört nicht gerade zu meinen allerliebsten Riecheblümchen. Das ist dann ganz besonders schwer, eine *Moserliese* zu überzeugen. Auch bei „Sultan al Yasmina“ hält sich dadurch meine Euphorie stark in Grenzen, zumindest was den Duftstart betrifft. (https://www.parfumo.de/Parfums/E99Esans/Sultan_al_Yasmina)
- (30) Ich hatte bis zum 5. Monat meiner Tochter (sie ist eine wirkliche *Pin-kel-Emma*) eine andere Baumwoll-Windel, von der ich wirklich sehr überzeugt war. (http://www.ciao.de/Popolino_Snap_to_fit__Test_1720372)

3. Конџрасџивна анализа

У процесу превођења датих лексичких јединица на српски језик, пред преводиоцем је задатак да за „празнину“ која постоји у творбеном систему српског језика понуди одговарајућу лексичку јединицу, обухватајући притом читаву сем-структуру немачке лексеме. Истраживање показује да је разлика између два језика знатна, с обзиром на то да су све истражене јединице језика изворника сложенице, док се као њихови еквиваленти у српском јављају именички деривати. Анализа ових деривата усмерена је пре свега на семантички однос успостављен између базичне НК и творбених морфема као друге НК са којом чини јединствену номинациону јединицу. На основу тога може се закључити да у српском деривационом систему централно место припада суфиксалној творби, чији су крајњи продукти, попут немачких, негативно конотирани.

3.1. Еквиваленџи у виду именичких дериваџи

3.1.1. Именички деривати типа ГЛАГОЛ + СУФИКС /-ЛО/

Корпус показује да се лексичке јединице са суфиксом *-ло* јављају као преводни еквиваленти деонимијских сложеница са структуром ГЛАГОЛ + ДЕОНИМ (нпр. *meckern* + */-fritze/* → *Meckerfritze*, *nörgeln* + */-fritze/* → *Nörgelfritze*). Суфикс *-ло* гради пре свега агентивне именице изведене од глаголске основе (Клајн 2003: 140-150), нпр. *џужакаџи* + */-ло/* → *џужакало*, *џунђаџи* + */-ло/* → *џунђало*, *задиркиваџи* + */-ло/* → *задиркивало*, *џискараџи* + */-ло/* → *џискарало*. Еквиваленџија се успоставља између деонима као базне конституенте немачке сложенице и суфикса *-ло*, тиме што наведени суфикс представља носиоца категоријалне структуре и сема 'особа'

и 'мушко'/женско'. Запажа се да се као глагол основе увек јавља један од конотираних глагола који указује на претерано и пречесто вршење радње као што је случај са немачким глаголом реализованим у оквиру прве непосредне конституенте. Стога се на контрастивном плану успостављају следећи односи:³

<u>Nörgelliese/Nörgelfritze</u>	→	<u>гунђало/цангризало/брундало</u>
<u>Moserliese/Moserfritze</u>	→	<u>гунђало/цангризало/брундало</u>
<u>Quasselfritze</u>	→	<u>Блебетало</u>
<u>Trödelliese/Trödelheini</u>	→	<u>оклевало</u>
<u>Schreibfritze</u>	→	<u>пискарало</u>

У немачком се у функцији разликовања природног рода, могу јавити и различити деоними као базне конституенте сложенице: -liese за маркирање женског, а -fritze/-heini мушког пола. Насупрот томе, именички суфикс -ло у српском маркира именице средњег рода али се употребљава и уз именице природног мушког и женског рода, што илуструју следећи примери:

- (31) Da li je vaš dragi postao gundalo? (<http://zena.blic.rs/Porodica/1705/Da-li-je-vas-dragi-postao-gundjalo>)
- (32) Uvek kada nesto njoj bode oci ona je zove opterecuje je i smara, samo da bi ona ispala fina svekrva koja se ne meša, a *moja majka gundalo*. (<http://www.ana.rs/forum/index.php?topic=2525.405>)

3.1.2. Именички деривати типа ГЛАГОЛ + СУФИКС /-КО/ и ГЛАГОЛ + СУФИКС /-ИЦА/

У процесу творбе именичких деривата у српском језику суфикс -ко везује се за придевске основе, и то од придева који означавају особину негативно процењену од стране говорника (уп. Клајн 2003: 141), нпр. *брбљив* + /-ко/ → *брбљивко*, *плачљив* + /-ко/ → *плачљивко*, *лажљив* + /-ко/ → *лажљивко*. Будући да представљају придевске изведенице чији је денотат особа са карактеристичном особinom исказаном придевом у творбеној основи (*брбљивко* → онај који воли да брбља, пуно прича, *лажљивко* → онај који (често) лаже, *плачљивко* → онај који често плаче) успостављени су следећи односи еквиваленције међу лексичким јединицама датог језичког пара:

3 Као еквивалент именице Trödelheini/-liese може се посматрати и именица *спораћ* у значењу 'спор човек' (в. Bugarski 2003: 54), иако не припада анализираном творбеном обрасцу. У датом примеру се однос еквиваленције остварује на значењском нивоу и у експресивној вредности.

<u>Heul</u> peter	→	
<u>Heul</u> suse		
<u>Schwatz</u> fritze	→	брбљивко
<u>Schwatz</u> liese		брбљивица
<u>Lügen</u> fritze	→	лажљивко
<u>Lügen</u> liese		лажљивица
<u>Prahl</u> hans	→	хвалисавко
<u>Prahl</u> liese		хвалисавица
<u>Stink</u> fritz	→	смрдљивко
<u>Stink</u> liese		смрдљивица

За разлику од суфикса *-ло*, из датог приказа види се да у српском постоје коегзистирајући творбени елементи за изражавање природног рода, те да суфикс *-ко* стоји у дисјунктивном односу са суфиксом *-ица*. Стога се може закључити да немачким творбеним конструкцијама са базом *-liese/-suse* одговарају српски деривати са суфиксом *-ица*, док сложенице са деонимима за мушки род остварују значењску и конотативну еквиваленцију са суфиксом *-ко*. Наша грађа показује да условљеност рода конкретним деонимима у немачком (*-liese/-suse* за женски наспрам *-fritze/-hans/-peter* за мушки род) не треба схватити искључиво, о чему сведочи и пример (33), у ком се јавља деонимијска сложеница *Heulsuse* са мушком особом као денотатом. Наше је мишљење да би се даљом анализом корпуса нашло још потврда оваквих тврдњи.

(33) *David Beckham ist eine Heulsuse.* (<http://www.viply.de/?p=103439>)

3.1.3. Именички деривати типа ИМЕНИЦА + СУФИКС /-АК/

<u>Kultur</u> heini	→	културњак
<u>Sicherheits</u> heini	→	безбедњак
<u>Gesundheits</u> heini	→	здравственак
<u>Theater</u> heini	→	позоришњак
<u>Friedens</u> heini	→	мировњак
<u>Immobilien-Makler-Heini</u>	→	стамбењак
<u>Polizei</u> heini	→	мурјак

Контрастивном анализом утврђено је да као преводни еквиваленти немачких деонимијских сложеница типа *именица + деоним [-fritze/-heini]* у српском могу да функционишу именички деривати структуре *придев + суфикс [-ак]* уколико је у оба случаја денотат особа окарактерисана својим интересовањем, занимањем или сфером друштвено-политичког деловања, нпр.:

Суфикс *-ак* је у србистичкој литератури означен као универбизацијски суфикс који дате језичке јединице стилски маркира и „сигнализира прелазак у неофицијелни експресивни регистар комуникације са илокуцијским ефектима подсмевања, ругања, иронисања и шаљења”

(уп. Ristić 2004: 190). Тиме се оваквим преводним решењем не обухвата само денотативно значење – *културњак* 'културни радник/онај који се бави културом', *мировњак* 'пацифист/припадник мировних снага' (уп. Ristić 2004: 193; Bugarski 2003: 30) – већ и конотативно значење, будући да је у српском највећи број примера пејоративно обојен, чиме се констатује и стилска подударност.

Употребљеним суфиксом изражава се субјективни став према денотату, а његова продуктивност у творби експресивне лексике не губи на интензитету још од деведесетих година 20. века (уп. Šipka 2009: 65–84). Будући да се ради о новијој лексици, контролни речници српског језика не бележе анализирани лексеме, већ њихове потврде налазимо у студијама које се баве датом лингвистичком проблематиком (уп. Bugarski 2003; Ristić 2004).

3.2.4. Именички деривати типа ИМЕНИЦА+ СУФИКС /-ЦИЈА/

Поред суфикса *-ак*, као еквиваленти немачких деонимијских сложеница бележе се још и именички деривати изведени уз помоћ суфикса *-ција*, уколико се унутар творбене структуре немачке сложенице јави деоним *-fritze* (ређе *-heini*):

<u>Film</u> fritze →	<u>филма</u> ција
<u>Eis</u> fritze →	<u>сладоле</u> ција
<u>Kaffee</u> fritze →	<u>кафе</u> ција
<u>Auto</u> fritze →	<u>аутомобил</u> ција
<u>Bier</u> heini →	<u>пив</u> ција
<u>Reklame</u> heini →	<u>реклам</u> ција
<u>Computer</u> heini →	<u>компјутер</u> ција

Суфикс *-ција* у српском твори изведенице комбиновањем са именичком основом, и иако је у литератури најчешће обележен као „архаичан” (уп. Klajn 2003: 206), именице са суфиксом *-ција* и даље представљају активан скуп јединица српског језика у домену занимања нпр. *бургеџија*, *шоџија*, *чаџија* (уп. Klajn 2003: 206). Р. Бугарски (2003: 39–40) наводи да је поред овог значења знатно чешће експресивно, хуморно, иронично значење” са „комичним ефектом који се постиже некохерентним комбиновањем архаичног турског суфикса са основама различитог порекла, често из западних језика, а са значењем својственим модерној урбаној цивилизацији”. На основу ових разматрања, те оних које налазимо код Петронијевић (2015) за пример нем. *Bombenheini* → срп. *бомбаџија*, као преводно решење за лексичку јединицу *Torpedofritze*, разматрану у уводном делу овог рада, понудили бисмо околиционалну јединицу торпедџија. На основу ширег контекста јасно је да се ради о особи која ради на торпедном броду. Денотативни преводни еквивалент свакако би била лексема морнар, али не и најпогоднија преводна јединица јер не

само да се не преноси конотативни потенцијал речи *Torpedofritze*, већ има и ширу сем-структуру.

4. Закључак

Као што је анализа показала, семантички опсег деонимијских именица чији је денотат 'особа' изузетно је широк и умногоме зависи од елемента реализованог у виду прве конституенте. Стога, при преводу не само да треба обратити пажњу на реализацију оних потенцијалних семантичких компонената тј. дистинктивних обележја на основу којих се једна индивудуа обележава као таква, већ и на очување семантичког опсега полазних лексема. Српски, иако не познаје дати творбени образац немачког, то надокнађује великим деривационим потенцијалом у грађењу експресивне лексике за означавање особа, те се на контрастивном плану еквиваленција остварује уз помоћ именичких суфикса **-ло**, **-ко**, **-ица**, **-ак**, **-ција**.

Извори

- Bel 1999: H. Böll, *Ansichten eines Clowns*, München: dtv-Verlag.
 Bel 1966: H. Bel, *Mišljenja jednog klovna*, Beograd: Prosveta.
 Gras 1962: G. Grass, *Die Blechtrommel*, Frankfurt am Main und Hamburg: Fischer Bücherei KG.
 Gras 1963: G. Grass, *Dečji doboš*, Novi Sad: Izdavačko preduzeće „Bratstvo-jedinstvo”.
 Matizen 2003: H. Matthiesen, *Jagdzeit in Deutschland*, Hamburg: Rasch und Röhring Verlag.
 Rank 2012: H. Rank, *Falschgeld*, Berlin: Edition digital. Berlin
 Talbot 2013: M. Talbot, *Fluch der Schatten*, Noerderstedt: BoD.
 Hun 2006: H. Huhn, *Wie Es Besser Nicht Geht*, Noerderstedt: BoD.
 Vištok 2010: F. Wittstock, *Gottes Männer: Priester im Gespräch*, Berlin: BoD

Интернет извори

- www.zeit.de
www.spiegel.de
www.derstandard.at
www.taz.de
www.gea.de
www.abendblatt.de
www.der-letzte-berliner.de
www.spieletipps.de
de.scrubs.wikia.com
www.rund-ums-baby.de
www.parfumo.de

www.schwedenforum.com
www.capriccio-kulturforum.de
www.zaubereinmaleins.de
schmarotzerhummel.blogspot.rs
www.viPLY.de
zena.blic.rs

Литература

- Babić³ 2002: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Zagreb: Hrvatska akademija nauka i umetnosti: Nakladni zavod Globus.
- Bergman 1971: G. Bergmann, Zur Theorie der Wortbildungsregeln (der Typ Heulsuse), In: *Deutsch als Fremdsprache*, 2, Leipzig, 104–108.
- Bugarski 2003: R. Bugarski, *Žargon. Lingvistička studija*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Donalis² 2005: E. Donalies, *Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick*, Tübingen: Narr.
- Duden 2007: *Duden Deutsches Universalwörterbuch*, 6. Auflage, Mannheim.
- Flajšer³ 1974: W. Fleischer, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: VEB Bibliographisches Institut
- Flajšer/Barc² 1995: W. Fleischer, I. Barz, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Niemeyer.
- Klajn 2003: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku 2*, Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Institut SANU
- Kostić-Tomović 2017: J. Kostić-Tomović, *Savremena nemačka leksikografija*, Beograd: FOKUS – Forum za interkulturalnu komunikaciju.
- Lode 2006: M. Lohde, *Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch*, Tübingen: Narr Verlag.
- Lojšner/Wante 2009: T. Leuschner, E. Wante, Personale Suffixoide im Deutschen und Niederländisch. Grundlagen und Ergebnisse eines korpusbasierten Vergleichs, In: *Germanistische Mitteilungen*, 70, Heidelberg, 59–73.
- Nibling 2000: D. Nibling, Auf der Suche nach dem idealen Eigennamen, In: *Beiträge zur Namenforschung*, 35, 275–302.
- Nibling et al. 2012: D. Nibling, F. Fahlbusch, R. Heuser, *Namen. Eine Einführung in die Onomastik*. Tübingen: Narr.
- Petronijević 2006: B. Petronijević, Wortbildung und Übersetzen - ein Beitrag zur Übersetzungsproblematik kreativer Wortbildungsmuster aus dem Deutschen ins Serbische, u: *Српски језик*, 11/1–2, Београд, 71–81.
- Petronijević 2003: B. Petronijević, Nomen proprium als Konstituente von Wortbildungskonstruktionen und Phraseologismen, In: *Satzglieder und Wörter. Festschrift für Velimir Petrovic zum 65. Geburtstag*, Osijek, 93–108.
- Petronijević 2015: *Beiträge zur kontrastiven Wortbildung*, Beograd: Jasen.
- Rečnik MS 2007: *Rečnik srpskoga jezika*, Beograd: SANU.
- Ristić 2004: S. Ristić, *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU
- Šipan² 2002: T. Schippan, *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Šipka 2009: D. Šipka, *Leksičke promene devedesetih godina – danas*, u: B. Tošović (red.), *Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika*, Beč, 65–84.

Sofija I. Mijović

**GERMAN DEONYMIC DETERMINATIVE
COMPOUNDS WITH PERSONAL NAMES AS ROOTS AND
THEIR SERBIAN EQUIVALENTS**

Summary

Relying on rich corpus material, the paper singles out and analyses determinative compounds in German in which personal names have the status of common nouns. Considering that Serbian does not have such a pattern of derivation, the paper examines the possibilities of translational equivalence of lexical units between German and Serbian. Contrastive analysis is primarily aimed at derivational mechanisms which establish an equivalence on a semantic plane, as well as on identifying root lexemes and derivative formants engaged in the process.

Keywords: determinative compounds, noun formation, deonyms, common nouns, equivalence, connotation, derivation

*Примљен 6. јула 2017. године
Прохваћен 4. новембра 2017. године*